

Asociace spisovatelů: Sjezd spisovatelů 2022

Alžběta Stančáková: Bejt žencká a psát

Nedávno jsem vyšla z baráku a viděla dvě ženský, jak na protější fasádě dělaj vejškový práce. Normálně šplhaj a něco tam opravujou. A takovej chlápek, co v tý ulici provozuje obchod s balkánskejma potravinama, na ně čumí – trochu slizce a trochu s výrazem, že kdyby si s sebou ten den bejval zrovna vzal cepíny, určitě by to zvládnul líp než ony.

A takhle nějak to vypadá i, když žena píše. Akorát že nemá jištění, ačkoliv jí hrozí poranění páteře.

Budu možná trochu sentimentální, ale zavzpomínám nejdřív na svá první čtení, která se odehrávala zhruba v tomhle duchu: muži, kterejm vyšla jedna báseň před třiceti lety v regionálním týdeníku, v němž dělal jejich kámoš, jednak na čteních slizili, jednak se k začínajícím autorkám vždycky přitočili a udělovali rady, co by ve své tvorbě měly zlepšit – jak správně vyslovovat, o čem psát a o čem ne. Následovala hodnocení toho, že jsou málo anebo naopak až příliš průrazné, a tohle jeli ve chvíli, kdy my se chtěly bavit s kámošema, anebo když jsme utekly na poslední tramvaj a voni si bezpředmětně přisedli zrovna k nám a jeli až někam na Bořislavku, podotýkám v době, kdy tam ještě nejezdilo metro a valili do nás svoje moudra. A samozřejmě – poslat je do háje, jsme za namyšlený krávy, co nechtěj na své tvorbě pracovat a odmítaj cenné rady zkušených kmetů.

Abych byla důsledná, musím říct, že jsem se jedinou z těch rad neřídila. Ani té nejlepší rady, kterou jsem musela poslouchat, jsem nakonec nevyužila – a sice výroku od štamgastů v kavárně Kaaba, který zněl (čtyřicet minut v kuse): „Jako celkem dobrý, ale nemohla byste číst jako ta Jiřina Švorcová?“

K aspektu slizení snad jen drobný návod – spisovatelka, ani spisovatel není veřejnej majetek, a to, že před váma někdo čte svoje texty, jedno jak

osobně laděný, nikoho neopravňuje k tomu se jí či ho dotýkat, žádat jí či ho o soukromé čtení, masáž chodidel (týká se i nabídek) a tak dále.

Zaměst před prahem by si v tomhle ohledu mohla samotná literární scéna, protože mně se třeba ve druháku na vejšce stalo, že mě jeden celkem známej básník a pozdější člen AS vzal do ústraní, řek, že mi chce něco říct, a když jsem se ptala, co se teda děje, položil mou ruku na svůj ztopořený penis a zašeptal *strašně se mi líbíš*. Mimochodem – v tomtéž podniku se jiný dva muži od literatury vsadili, kdo si jednu moji kámošku odvede domů... říkala mi to pak bezelstně na zastávce tramvaje a z literárního provozu se později překvapivě beze stopy vytratila.

Jiří Peňás svůj deset let starý majstrštyk *Pavoučí ženy a ubohá tlustá moucha* zakončuje úvahou: „Při vší úctě k našim spisovatelkám – jejich psaní jejich sexuální přitažlivost nezvyšuje, alespoň tedy ne bezprostředně.“ Přeskočím základní otázku, jak tohle vůbec kdo kdy mohl otisknout, a zeptám se už jenom: Vy jste si, muži, fakt někdy mysleli, že ženy píšou proto, aby se vám líbily?

Doba se mění – všechny nás mate a všichni to máme těžký, muži ještě stále oficiálně nepláčou, takže leckdy končej na urologiích s nádorama, a já říkám, nestyd'te se a prohmatávejte, toxické klima společnosti nicméně také zůstává a je třeba ho taky prohmatat. Nebudeme-li chránit citlivější členky a členy scény, dopadne to tak, že budou psát jen ti s kachním žaludkem, a my se pak zas v panelech budeme na konci roku dohadovat, proč ani letos česká literatura nic zajímavého nenabídla. Kohokoliv příčetného totiž působení v literární scéně – ještě v kombinaci s klientelismem a nepotismem – akorát odradí.

A řešení fakt není někoho před někým varovat, říkat takový to klasický „na toho si dávej pozor, nezůstávej s ním o samotě“, a následný „ale to je tvoje chyba, nemáš s ním zůstávat o samotě“, řešení je nikoho žádnému nebezpečí nevystavovat, nepřehlížet škodlivost scény, potažmo celé společnosti. Vždyť už

tak je literární tvorba v České republice minový pole, ve kterém přežije málokdo. Ani nízký honoráře, zpožděný vydání, mizerná propagace a všeobecný zmar nás ale za ty roky asi úplně nestmelil, když nejsme schopní zařídit bezpečný prostředí pro každého.

Jasně, že i po tomhle příspěvku si vyslechnu rady, že nemám na Sjezdu spisovatelů (a spisovatelek), dámy prominou, mluvit nespisovně, sprostě, a že mi tyhle zážitky samozřejmě nikdo nevěří, že tenhle příspěvek není podloženej fakty, ale jen osobními zkušenostmi, a že ženy přece tvořej, v posledních letech čím dál víc. Tvořej, ale ta tvorba je vždycky něčím vykoupená – musej se rozhodnout, jestli vůbec můžou svůj tvůrčí potenciál narušit vyměňováním plen nebo sanací dudlíku, anebo zapřou veškerej mateřskej cit a budou teda psát, protože sorry, ale rodičovství v klasickém heteronormativním schématu beztak vždycky zasáhne jednu stranu víc než tu druhou. Zde k nastudování doporučuji text *Proč nejsem feministou* od Miloše Urbana, kterého ale protentokrát nechme stranou.

Stačí se totiž podívat do chřtánu nevymáchané literární kritice. V rozhovoru pro Salon Práva se Pavla Horáková ptala Oliny Stehlíkové, jak (doslova) vnímá rozdíl mezi mužským a ženským psaním. Odkazuje u toho na pasáž o „bouřlivácké básníci matce v nejlepších letech utržené z řetězu“, tedy citát z recenze Michala Jareše. Olina Stehlíková jí odpovídá: „Pozornosti recenzentů si vážím, ale ten citát je příkladnou ukázkou šovinismu české kritické obce. Kromě toho, že to považuju za neprofesionální, je to taky komické. Dovedeš si představit, že by česká recenzentka napsala třeba o Petru Borkovcovi, že je „bouřlivácký básníci otec v nejlepších letech utržený z řetězu“, nebo že by se vyjadřovala o jeho potenciálních sklonech k hysterii?“

Tak co, představíme si to? Asi ne, co.

A jasně, můžete nám říct, ať jsme silný (to nám ostatně říkáte celej život), ať si toho nevšímáme a nejsme u toho hájení práv zas tak moc hysterický. Vždyť na muže taky občas vycházej hrozný recenze, akorát je v nich asi nikdo

netituluje křestním jménem, snad možná jenom, pokud jde o gaye. Nevím, co je tak těžkýho na tom udržet literární kritiku kritickou, ale korektní. Nevím, jak mohla vůbec vyjít ve Tvaru recenze, ve který Petr Kukal systematicky o Kateřině Kováčové píše jako o Kateřině, a upouští v recenzi na sbírku *Sem cejtila les* perly jako „bud' Kateřina chyběla na botaniku, nebo je to umění“. Tyhle ty drobnosti pak vedou k tomu, že se na to prostě řada citlivých lidí vykvajzne, protože tomu ani nebude chtít čelit. A přitom – jakou chceme literaturu? Pestrou. A kdy ji chceme? Včera bylo pozdě. A proč ji chceme pestrou? Protože se jí má věnovat kdokoliv, kdo má talent, bez ohledu na veškerej gender, případně prostředí, ze kterýho pochází. S tím souvisí taky honorářová kultura a status umělce, anebo to, že na tříměsíční literární rezidenci asi těžko odjede máma od tří dětí, ale na to si tu snad zasakrují jiný, my popojedem...

A když nevíš, jak popojet, vraz do toho zase Peňáse: „Tyto ženy nepíší něco, ale píší „se“. Příkazem, byť třeba podvědomým, je vyjádřit prostřednictvím textu samy sebe (muži totiž toto zásadně nedělají). Psaní je pro ně nástrojem sebevyjádření a sebepoznání. Literatura je primárně pro čtenáře (děkujeme za upozornění), knihy se píší především proto, aby je někdo četl. U většiny knih našich mladých žen (to je asi odvozeno od vzoru naše paní Božena Němcová) stály u zrodu jiné pohnutky. (Asi jim u toho svítil, že to tak ví.) Kdybych hledal jednoho společného jmenovatele, tak je to nápadná vážnost a absence ironického odstupu, ba humoru, tedy jevu zřejmě velmi mužského a antiiluzivního.“

Česká společnost dlouhodobě pozbývá elementární korektnosti a schopnosti vážit slova. Můžete mi vytknout totéž včetně toho, že tu přepírám Peňásovy špinavý spodky, protože ten článek už je přece jenom starej – pravdou je, že osvětové texty s názvem „Věděli jste, že i ženy mohou mít smysl pro humor“ už tak od roku 2007 v mainstreamových médiích nevycházej. Není to ale tak dávno, kdy Respekt otisknul článek, který člověk s profesurou z literární

vědy uvozuje myšlenkou: „Kdo čte současnou prózu vytrvaleji, všiml si, že se v ní hromadí divné ženy. Souvisí to jen s tím, že jejich stvořitelkami jsou vesměs spisovatelky? Je to projev feminismu naruby?“

Řeknu to zeširoka – v Bílině právě teď jede Vandasova kampaň, která je otevřeně protiromská. Člen STANu před nedávnem v Poděbradech pobaveně vykládal, že by se Romové měli střílet. Sňatky leseb a gayů v nedohlednu. Společnost je nerovná, nájmy a hypotéky teď lidem, kteří nezdědili byty, požíraj duše, těm ostatním to pámbu vrátí alespoň na energiích. Naše společnost se pozvolna fašizuje a literatura musí jednat – protože kdo jinej než autorská obec má mít tu moc formulovat všechny výhrady? Místo toho si i v rámci téhle scény musíme obhajovat běžné skutečnosti, a sice, že psát může opravdu každé, kdo to umí, a nemá za to bejt jakkoliv vyhlašován. Jestli si ale ještě v dubnu 2022 máme číst na idnesu článek s titulkem „Chybí příběh. Problém je, že knihy dnes hodně píšou ženy, říká režisér Svoboda“, je asi něco špatně – když si to přečteme celý, zjistíme, že to režisér Svoboda zas tak strašně blbě nemyslel, chyba je ale v mediální komunikaci, která ve snaze o senzaci zapomene, že už zase část společnosti uráží, protože urážet někoho ve veřejném prostoru je de facto normální.

Ještě jeden příklad z praxe – můj známý redaktor mě před časem poprosil o jména píšících žen – prej se ve rubrice, ve které uveřejňuje právě vznikající rukopisy, snaží zachovávat paritu, ale kupodivu se mu aktivně hlásí jen muži, jejichž básně se mu hromaděj v mailu (obdobně jako se v současné próze hromadí divné ženy), ženy samy od sebe prej rukopis nepošlou. Proč by to taky dělaly – nikde nekolovala veřejná výzva, jde o osobní kurátorský výběr. Muži jsou ale tzv. průraznější a životaschopnější, takže pošlou texty i bez vyžádání. A pokud by nebyl redaktor osvícenej, ulehčil si práci a otisknul jen to, co mu přijde do pošty, budou ženy opět přehlížené, a kdyžby se pak ohradily a zeptaly, kde jsou, byly by za hysterky. Tolik jenom k tomu, proč je někdy dobrý tu paritu dodržovat – vytvoříme jí přirozený obraz, a nadto si ušetříme zbytečné kecy. Na

tomhle příkladu navíc vidíme, že žena prostě nemá ve zvyku posílat rukopis bez vyžádání, protože co si budem, ono je to trochu trapný.

V závěru se chci obrátit na všechny ženy, ale hlavně na ty, co psát začínaj – pište cokoliv bez ohledu na konvence. Pište klidně o menstruaci, porodu, neoholeným podpaždí, lásce ženy k ženě, pište klidně o rakovině dělohy, menopauze, císařským řezu, odsunu Němců, o dovolený na Ibize anebo samy o sobě – nikdo jinej to za vás neudělá. Ale ani moje kmetský rady poslouchat nemusíte, snad jen to poslední, co teďka řeknu – nenechte se přechcat někým, kdo má od narození prostě jen delší močovou trubici. Ono to ve výsledku zas tak moc neznamená. Děkuju za pozornost.